

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Факультет іноземних мов
Факультет іноземної філології
Історичний факультет

ПИТАННЯ СХОДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

*Тези доповідей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
28 березня 2019 р.*

Харків – 2019

тоді як інші представляють зовсім іншу соціальну сферу та не мають сталих стратегій перекладу. Розуміння та інтерпретація цих мовленнєвих відмінностей у тексті з сильним медійним впливом, таких як ігри, фільми, субтитри та інше, мають першорядне значення. Таким чином, хороші перекладачі повинні завжди пам'ятати про соціальне походження, віковий діапазон та цільову аудиторію продукту, щоб їхній переклад повноцінно відображав мовленнєвий та культурний контекст першотвору.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jespersen Otto. Language: its Nature, Development and Origin. -London: Allen & Unwin, 1922. 76-95 p.
2. Гривнин В. Пособие по переводу японского языка на русский. Лексические вопросы перевода / В. Гривнин, под ред. И. Головнина. – М., 1966.
3. Lakoff R. Language and Woman's Place / R. Lakoff. - New York, Evaston, San Francisco, and London: - Harper & Row Publishers, 1975. – 328 p.
4. GENDER DIFFERENCES IN JAPANESE LOCALISATION [Електронний ресурс]: Asian Absolute Ltd London UK: Gender Differences in Japanese Localisation // Режим доступу: <https://asianabsolute.co.uk/blog/2016/02/22/gender-differences-in-japanese-localization/>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТУРЕЦЬКИХ РЕАЛІЙ У ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ РЕШАДА НУРІ ГЮНТЕКІНА «ЧАЛИКУШУ»)

Дрощенко Тетяна Юріївна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: І. А. Скразловська

У кожній мові існують спеціальні слова, які належать до національної лексики і не мають повних аналогів в інших мовах. Такі слова називаються реаліями. Реалія – це «елемент культури, під яким розуміють сукупність матеріальних та духовних цінностей суспільства, що історично склалась на основі економічного базису» (2). Реалії відображають історію, побут, культуру, літературу, соціально-політичний устрій суспільства і навіть особливості ландшафту і способу харчування.

Найбільш рогорнута класифікація слів-реалій запропонована перекладачами С. Влаховим та С. Флориним (1). На їх думку, до слів, що позначають специфічні культурні риси, за предметною ознакою відносяться:

- 1) географічні реалії-найменування: об'єкти фізичної географії, в тому числі й метеорології;
- 2) етнографічні реалії (побут, їжа, напої, побутові заклади; професії, знаряддя праці; духовна культура і мистецтво музичні інструменти,

фольклор, театр, культові будівлі та предмети; етнічні об'єкти, етноніми, прізвиська; міри і гроші);

3) суспільно-політичні реалії (адміністративно-територіальні одиниці, органи та носії влади; звання, титули, звернення, заклади, стани та касти; військові реалії, підрозділи, зброя і т.п.).

У процесі перекладу реалій виникають два основних складних моменти, які у той же час забезпечують інтерес до цієї проблеми: відсутність у мові перекладу відповідності (еквівалента, аналога) через відсутність у носіїв цієї мови об'єкта, який ця реалія позначає; та необхідність передати не тільки семантику, а й колорит – національне та історичне забарвлення.

Виділяють чотири основні способи передачі реалій у процесі перекладу: транскодування (транскрипція або транслітерація), калькування, описовий переклад та гіпонімічний переклад.

Транскодування – це такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами алфавіту мови перекладу. Головною позитивною якістю транскодування є його максимальна стислість. Завдяки транскрипції та транслітерації створюється певний експресивний потенціал – у контексті слів рідної мови транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій небуденності, оригінальності. Наприклад, *Ayşe Hanım* – Айше-ханум (порівн. пані Айше), *simit* – сіміт (порівн. бублик з кунжутом). Але все ж використовувати цей прийом треба дуже обережно, бо перенасиченість тексту транскодованими реаліями не зближує читача з оригіналом, а навпаки віддаляє.

Ще один спосіб передачі реалій – це калькування – дослівний або буквальний переклад. Наприклад, *Cumhuriyet Oteli* – готель «Республіка», *Kara Deniz* – «Чорне море», *soğuk savaş* – «холодна війна».

Описовий переклад – це такий прийом перекладу, коли слово замінюється у мові перекладу словосполученням, яке адекватно передає зміст цього слова, при цьому опис не повинен бути надто докладним і складним. Наприклад, *çarşaf* – чорне покривало жінки-мусульманки.

Гіпонімічний переклад – заміна видового поняття на родове, тобто передача реалії мовною одиницею, яка має більш широке значення, наприклад: *dere* – річка. Ця лексема у турецькій мові означає «маленька річка, що пересихає влітку», тобто переклад «річка» є узагальнюючим.

«Чаликушу» – перший роман талановитого турецького письменника Решада Нурі Гюнтекіна (1889-1956). Твір вийшов у світ у 1922 році. Добре знайомий з реаліями Анатолії письменник яскраво змалював умови життя жителів Туреччини в період національно-визвольної війни турецького народу за незалежність (1919–1923).

Для порівняльного аналізу турецького й українського варіантів роману «Чаликушу» ми взяли український переклад Григорія Халимоненка, опублікований у 1973 році (3).

Проаналізуємо декілька прикладів перекладу різних видів реалій у вказаному творі.

Суспільні реалії. При перекладі тексту перекладач має бути впевнений, що досить добре знає побут країни, з мови якої перекладає, для того, щоб не втратити специфічність чи колорит посилення автора. У тексті роману трапляється така фраза: «Сьогодні п'ятниця. Уроків в школі немає». Українському читачу може бути не зрозуміло, чому у п'ятницю у учнів немає уроків. Але у виносці перекладач пояснює, що п'ятниця в докемалістській Туреччині, як і в інших мусульманських країнах, була вихідним днем.

Побутові обряди. У кожного народу є щось своє, самобутнє, неповторне, своєрідне, що проявляється у вчинках і рисах характеру. Нерідко в романі ми натрапляємо на фрази подібні такій: *Hanımlar geri geri giderek bir temenna ettiler.* – Жінки відступили до дверей, прикладаючи руки до губ та чола. *Temenna etmek* означає східний уклін, що супроводжується прикладанням руки до голови і означає повагу. У цьому випадку перекладач влучно використав описовий переклад.

Релігійні обряди. Деякі перекладачі, зазнаючи утруднення при описі релігійних церемоній, свят, весіль, поховань, удаються до «націоналізації» термінів чи просто опускають їх. У романі трапляється дуже багато транслітерованих термінів, пов'язаних з релігією, пояснення яких дані у виносках. Передаючи поняття *kına gecesi* як *кина-геджесі*, перекладач дає пояснення, що це «урочистий вечір, який влаштовують жінки під час весілля, частіше за два дні до нього»; Мевлюд пояснюється у виносці як «проповідь, що оповідає про народження пророка Мухаммеда», а хафиз як «людина, яка знає напам'ять увесь Коран».

Деякі реалії відносяться до загальнономусульманської лексики і знайомі українському читачу, тому Г. Халимоненко не надає спеціального пояснення. До таких слів належать *намаз, рамадан, мула, байрам* і т.п.

Національні блюда, музичні інструменти і національний одяг. Ці реалії в основному перекладаються за допомогою транслітерації із додаванням коментарю. Іноді це відбувається описовим способом. У романі ми зустрічаємо як транслітеровані терміни цього типу (*чуреки, наргізе, ельдирме, саз*), так і перекладені (*чадра, плов*). Слів першого типу значно більше.

Назви адміністративних закладів. В тексті нам трапляється багато назв різних державних закладів. Серед них і *Maarif Nezareti* – Міністерство просвіти. Треба зауважити, що автор роману вживає османську назву цього закладу, що має певну архаїчну конотацію для сучасного читача. На нашу думку, це можна було б відобразити при перекладі, проте в українському

варіанті роману використовується назва *Міністерство освіти* чи просто *міністерство*.

Географічні назви. Переклад власних назв у тексті роману переважно робиться шляхом транслітерації: *Galatasaray* - *Галатасарай*, *Bingöl* – *Бінгьол*. Однак родові слова, типу *köy*, *şehir*, *kent*, *mahalle*, невідомі українському читачу і нічого йому не говорять про особливості поселення, тому перекладач передає їх українськими відповідниками: *село*, *місто*, *містечко*, *квартал*.

Таким чином, ми бачимо, що існує декілька способів перекладу реалій, і найбільш вживаний з них – транслітерація. Однак завжди треба пам'ятати, що засмічений транслітерованими словами текст не відбиває намірів автора, який описує близьку для нього дійсність, а для іншомовних сучасних читачів вона стає чужою і незрозумілою. Тому можна сказати, що всі засоби передачі реалій у перекладі напряду залежать від задачі, що стоїть перед перекладачем: зберегти колорит мовної одиниці з можливим збитком для семантики або передати значення реалії (якщо воно невідомо), втративши при цьому колорит.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Влахов С. Непереводимое в переводе. / С. Влахов, С. Флорин // Международные отношения. – М., 1980. – С. 18 – 93.
2. Зарівчак Р.П. Статус реалії як перекладознавчого терміна // Теория и практика перевода / Р. П. Зарівчак. – К., 1985. –156 с.
3. Гюнтекін Р. Н. Чаликушу / Р. Н. Гюнтекін – К. «Дніпро», 1973.
4. Reşat Nuri Güntekin 'Çalıkuşu' / R. N. Güntekin- İstanbul, 1995.

ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОГО ХАРАКТЕРА С АРАБСКОГО ЯЗЫКА

Ламааши Мохамед, преподаватель

Харковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В последние годы Украина стремится развивать свои отношения с арабским миром в различных областях и поэтому возникает необходимость в компетентных специалистах в области преподавания арабского языка и культуры, а также в области перевода, который является базой для общения между странами, сближает и способствует развитию успешных отношений.

Большинство исследований, связанных с трудностями перевода в арабском языке немногочисленны и рассматривают только некоторые проблемы перевода.

Поэтому расширение и детализация данной темы на современном этапе развития общества просто необходима.